

ACADEMIA ROMANA.

MORATORIUM

COMUNICAȚIUNE

DE

V. A. URECHIA

Membru al Academiei Române.

EXTRASŪ DIN
ANALELE ACADEMIEI ROMANE

Seria II. — Tom X.

Memoriile Secțiunei Istorice.

BUCURESCI
TIPOGRAFIA ACADEMIEI ROMANE

No. 42. — Strada Colțel. — No. 42

1889.

Prețului 20 bani.

B.I.R.

2423

ACADEMIA ROMANA.

MORATORIUM

COMUNICAȚIUNE

DE

V. A. URECHIA

Membru ală Academiei Române.

EXTRASŪ DIN
ANALELE ACADEMIEI ROMANE

Seria II. — Tom. X.

Memoriile Secțiunei Istorice.

BUCURESCI
TIPOGRAFIA ACADEMIEI ROMANE

No. 42. -- Strada Colței. - No. 42

1889.

MORATORIUM.

COMUNICAȚIUNE

DE

V. A. URECHIA

Membru ală Academiei Române

Sedința de la 9 Septembrie 1886.

Domniile țărilor române avută-ău ei dreptul de a opri ca sineturile să fie exigibile la ziua însemnată în ele și să amâne scadența loră îndefinită ?

Acestă dreptă exorbitantă și fatală pentru comerțul și creditul unei țări a avută uneori aplicare în Principate, fie căci era legitimă ca apărare contra Turcilor, Grecilor și Armenilor, cari în secolii XVII și XVIII dădău bani cu împrumutare (ΠΕ ΔΑΔΑΜ), fie căci era legitimă de evenimentele grele prin care treceău țările.

Se cuvine să nu remănă necunoscută istoriciloră dreptulă nostru comercială, hrisovulă din 1825 Iulie 28, prin care, Domnitoriulă Ioniță Sturza ordonă păsuirea de plată a datoriiloră Vornicului Vasile Roset. Acesta datoria peste jumătate milionă !... Păcată că nu spune actulă domnescă cu ce cheltuelă a ajunsă la 1825, datoră acelă boiară o sumă atât de colosală, căci nu putemă admite aserțiunea din actă, că a făcută asemenea colosală datorie «*mrejuiră fără osebire de asprimea întâmplărilor cari i-ău pus stavilă tuturor înlesnirilor și l'ău împovoră cu datoria acăsta*».

Ioniță Sturza Vodă crede a legitimă «moratorium» ce acorda lui Vasile Roset pe următorele motive :

- a) *Stâmpirea* (împușinarea, sleirea tuturor mijloacilor).
- b) *Lipsa de obște a banilor*.
- c) *Avansul banilor*, adică : Cererea lor mare în piață, ceea ce e totu una cu motivul b).
- d) Faptul că Vasile Roset are destule moși în care să fie garantată plata ulterioară a datoriei.

Ioniță Strdza declară că este împins să dea acestu *moratorium* Vornicului V. Roset de : «*părintească durere și patriotică pârtenire pentru toți de obște, după firească datorie a omenirei, de a înlesni fiecărui, prin domnescul razim, chipul îndemănării spre obștească liniște și îndreptare.*

Primul domnitor al Moldovei, după isgonirea fanarioșilor cugetă că își legitimează *moratorium* în fața consulilor, adăogându a dice că asemenea «*протекция*» o acordă «*nu numai supușilor racle a Préputernicului Devlet, dar și acelor de streină protecție*», tuturoa acestora, dice, că le-au sprijinit «*și sprijinim neputințele intru plata datoriilor lor, cumpănind prin tot chipul rădicare și îndreptare fiecărui prin mizlocirea păsuirei pe vreme hotărîtă*».

Păsuirea acordată Vornicului V. Roset fu de șese ani.

*

Nu totdeauna s'a folosit de asemenea protecțiune boiarul român, contra cămătarilor. Cunoșcem un hrisov de la *Îw Mihai Racovița Voevod*, din 7229 (1721) Mai 2, confirmându aserțiunea noastră. Acestu hrisov nu-mi este cunoscut în original, ci după o copie legalizată de căți-va boiari, dintre cari unul, N. Costin, cu propria sa scrisore afirmă că copia este întocmai cu originalul.

Mihai Racovița dice :

«*Facem scire cu această carte a Domniei mele tuturor cui se cade a sci : iată au venit dinaintea noastră și denaintea tuturor boiarilor noștri Moldovenesci a mari și a mici, cinstit și credincios boiarul nostru Dumnealui Constantin Costake vel Spatar și au făcut jalobă dicând, că la domnia lui Dumitrașeu Vodă Cantemir i s'au rugat Gheorghie ce au fost Paharnic mare, ginerele Sandului Buhuși Hatmanul, ca să-i afle o samă de bani de la negușitori prieteni până la o ți și cu dobândă și pentru rugamintea lui au mers D-lui Constantin*

Spatar de i-aŭ luat de la Ahmet Tonuzlu Oulu, patruzeci și doi Ughi Unguresci, galbenul câte 3 lei, cari fac 126 lei. Și după aceea s'aŭ templat rescoala cu Muscalii, aŭ pribegit și Gheorghe Paharnicul cu toată casa lui depreună cu Domnul seŭ Dumitrasco Vodă în țara Moscului și aŭ ramas acești bani neplătiți la Turc și până acum așteptând Turcul den ți in ți ca să i se facă plata și nu i se face, precum îi aŭ arătat D-lui Constantin Spatarul și *peceluit* de la mâna lui Gheorghita Paharnicul pre ace datorie. Deci Turcul vedend că nu i se dau banii aŭ apucat pre D-lui pe Constantin Spatar și dându-i strinsoare, aŭ căutat D-lui de aŭ luat bani de la alți neguitori cu *Aslam* de s'aŭ mintuit de Tonuzlu Olu de s'aŭ încarcat datorie peste datorie. Deci domnia mé vedend jalba Dumisale, am socotit împreună cu tot sfatul nostru și am giudecat, ca să aibă D-lui Constantin Vel spatar a-și plini din țigani lui Gheorghie Pah. ce i-aŭ rémas aici în țeară pentru prețul acelor bani, să nu remae Dumnealui păgubaș. Care s'aŭ socotit că s'aŭ suit dobânda acelor bani, de atâția ani mai mult de cât capete, banii indoiti, cari fac peste tot 252 lei.»

Vodă dá, dér, ca despagubire de acești bani 13 salași de țigani, salașul câte 20 lei. Urméază numele țiganilor dați lui Const. Spatarul. Iași. 7229. Mai 2.

Suretulu acestui ispisocú se află ađi în posesiunea Academiei.

*

Dintre motivele aduse de Ionița Sturza în legitimarea moratoriuului în favórea Vornicului V. Roset, vedurăm că era și *lipsa de bani în piața*. Acestă lipsă era în adevérú reală. Chiar și Domnitorulu o simția adesea, cum se póte vedé din scrisórea ce elú adreséază, totú în anulú 1825 luna Martie, către Dómna, soția sa. O dămú mai la vale.

*

Eată documentulu cu moratorium în favórea Vornicului V. Roset.

«*Cu mila lui Dumneđeu Hw Sandu Sturza Voevod Domn țerei Moldovei.*

Facem scire prin acésta a nóstră Domnescă carte, că în cuprinderea jalobei infătoșate noi de cătră D-lui boeriu Vasile Roset marele Vorn. am luat domnia mé în băgare de samă, lánțuire surpătoarelor întâmplări, care de la o vréme aŭ resbătut cu jignire și struncinare și până la cele mai puternice stări, prin silnicie lucrări inchipuitoare de obștească pătimire și cădere și cu dinsul pricinuitoare slăbiciunei de obștie, prin stâmpirea devrului și a tuturor lucrărilor, ce mijlocé neapérat inlesnire chipurilor îndemănătoare spre obșteasca îmbelșugare și fericire. Și pre cât aceste, cu grozăvie, pre fiesce care aŭ pătruns până la cé mai de jos stare cu năvălire posomoritelor întâmplări stră-

bătătoare până la adincul căderei și a nemernicieii, cu atâta mai vîrtos în această epohă (ενοχη) a necazurilor, pre mulți și din familiile boierilor stărei antae prin care se adăogé chipul înlesnirilor de obștie, iaă adus în amihanie. Dintre care unul este și D-lu Vorn. Vasile Roset carele mrejiuit (мрежиут) fără osebire de asprime întâmplărilor iaă pus stavilă tuturor înlesnirilor și l'aă împovorat cu datorie piste giuătate milion, întru o vreme când este cunoscută ne îndemnare ușurintei de această. pe de o parte pentru stampirea tuturor mijloecirilor, pe de altă parte pentru lipsa de obștie a banilor, și pe de alta iarăși pentru avansul banilor; care tôte aceste sunt vederate și bine încuvântate pricinii a neînlesnirii plăței cătră creditorii ce aă împrumutat în bună vreme. Osebit dar de cercetarea urmată din poruncă de cătră al nostru cinstit și credincios boeriu D. Theodor Balș vel Logof. al țerei de gios, înșine Domnia noastră suntem pliroforisiți și incredințați, că stare D-sale Vorniculuă este îndestulă siguranție, pentru chipul plăței datoriei, fără nici o indoială, către creditorii împrumutătorii. Și dar părintescă durere și patrioticescă părtinire avënd pentru toți de obște, după firésca datorie a omenirei, a înlesni fiesce căruia, prin domnescul razim, chipul îndemănării spre obștesca linisce și îndreptare. Pentru aceea nu numaă supușilor raele a Preputerniculuă Devlet, dar și acelor de streină protecție (протекци) cu domnescă milostivire am sprijinit și sprijinim nepuțințele întru plata datoriilor lor, cumpănind prin tot chipul rădicare și îndreptare fieșce căruia prin mijlocire păsuirei pre vreme hotărită; cu cât mai vîrtos pentru D. Vorn. Vasile Roset, a căruie stare de se și află acum întru stimpire prilejiurilor sale, dar inchipuesce vederată siguranție a creditorilor atât de capetele datoriei precum și de legiuita dobândă. Și ca pentru unul ce pörtă inadins îngrijire spre aceasta. pentru care și oblăduire și patrie este datore cu căđutele sprijiniri spre înlesnire, pe cuvëntul dreptăței întemeind Domnia mé și patrioticeasca cumpănire ce atárnă spre obștescul îndemn, hotărím D-sale Vor. V. Roset pentru tótă soma datoriilor D-sale vade de șase ană spre înlesnire îngrijirei plăței. După împlinirea căreia vreme de șase ană să-și urmeze plata datoriei fără struncinare, cu legiuita dobândă, întru siguranța avereii D-sale, în care vade să remâe necesut de cătră toți creditorii spre ași puté mijloci chipul îndemănărilor de ușurinta datoriei. Acesta fiind drépta cumpănire din domnescile sprijiniri și patrioticescile înlesniri pentru nestruncinarea D-sale. și ne păgubire creditorilor de dreptul lor, domnesce hotărím nesupărare D-sale despre toți creditorii în vadéoa de șase ană, întărind aceasta cu însuși a noastră domnescă iscălitură și pecete.

Ion Sandu Sturza V. V.

(L. S.)

1825 Iulie 28.

Balș vel Log. pro.

NB. Acestă actă este acum în posesiunea Academiei, la portof. XVI sub No. 115.

Scrisórea lui Ion Sandu Sturza Vodă, către «Prea iubita și luminată Dómnă !

Priimind și eu calarașul de acum dorita mie scrisórea luminărei tale, din care fiind că sunteți sănătoși mult m'am bucurat, și am adus nevrednicile mele mulțămiri înduratului Dumneșeu, dintre a căruia har și milă ne aflăm și noi sănătoși.

Carele și celalalt calabalik pentru înturnarea luminărei tale aice, s'aũ pornit și peste 2—3 zile va purcede și Beizade Iorgu. Tótă zăbava ce aũ urmat până acum este din pricina lipsei monedei, și nu pociũ ați povesti greutatea ce întâmpin la acésta, care pe și ce mérge, cu prisosință tot sporesce.

Soro ! pentru giuvaerurile ce imi însemneză că aĩ tocmit să se facă pentru flica nóstră și pentru care ne trebuesc bani, nu mai puțin și eũ ași avé plăcere și fiesce-care iubitoriũ de adevěr și cu curățenie nu póte de a nu vè lauda ; însă déca ași fi avut îndemânare, óre nu v'ași fi dat eũ singur pricină ? Dar așa, m'am vèđut silit ca să tac, fără însă să vè amelit iarăși pentru a nu se face asemenea cheltueli, făcând eũ socotélă, că pe lângă nevoia și lipsa de bani ce Luminarea ta singură ați cunoscut aflându-ve aice, va mai încredința încă și mai mult Beizade Neculaki. Lipsa monedei este mare, nevoia nesuferită. Dar óre când acum va veni în auđul acelor catră care pururea mă tênguesc de patimirea în care sunt despre monedă, că Luminarea ta gătesci giuvaeruri de 60 mii lei pentru Domnița, ce crezare voiũ mai puté avé eũ către aceia și catre Inalta Pórtă ? Acésta gândire mă stapănesce pré mult și amarnic mă superă. Ascultă dar sfatul mieũ, care póte fi cel mai cu priință pentru noi toți și îndată te desfă de acest plan ; pierde, de nu se va puté într'altfelũ, și arvuna ce o ați dat, fără să mai ieĩ giuvaeruri. Ascultă-me că nu-ĩ greșită socotința mea. Și banii ce sunt ca să se dé acum pe giuvaeruri, tot acest loc vor prinde când Milostivul Hristos va aduce norocitul ceas a însoțirei unei fiice ce avem, dându-ĩ atuncé mai bine în mânilé séle și își va lua giuvaerurile ce-ĩ va plăcé. Și earăși ve dic : décă ascultați sfatul meũ și il paziți, desfă-te, pierde și arvuna și nu lua giuvaerurile.

Am veđut și cele ce-mi însemnați pentru omoforul ce erați ca să faceți, că pentru că încă n'ați putut găsi pinza trebuinciosă n'ați dat încă să se facă. Decĩ deacă până acum nu l'ați făcut, lăsați-l acum de odată și se va face și mai pe urmă, căci ceea ce ați hotărit odată pentru acest Sf. lucru D-șeu tot va aduce înlesnirea de al sevarși de aicé.

Gramaticul Luminărei tale D. Comis Gheorghies Carp se află la Botoșani spre adunare de bani și câți bani aũ putut strĩnge pãn acum vi se trimite toți și sunt în sumă de 18,290 lei în 3 legaturĩ, din care doué sunt cu pecetea sa

și una cu pecetea mea. și să am știință că iați primit. Inchid aice și cartea ce Comis Gheorghieș ve scrie de la Botoșani.

Maî aducênd și acum rugile mele lui D-đeu ca să vă păzescă pre toți sănătoși și asemene să vă aducă cu bine și norocire aice în patrie și în brațele celni ce află singura plăcere a se dice al luminărei tale iubitoriū soțu.

Іw Іwan ГТ8рз в. в.

1825 Marte 13.

NB. Acéstă Domniță pentru care Domnia voia să cumpere giuvaere se mărită la 1825 cum arêtarămū în altū memoriū de maî nainte.

